

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

IMPROVING THE MODEL FOR DEVELOPING THE SENSORIMOTOR PREPARATION OF FUTURE SPEECH THERAPISTS

Akbarova Ziyoda Qurbonjon qizi

Lecturer, Fergana State University

Abstract

This article considers the issue of improving the model for developing sensorimotor skills of future speech therapists. The goal is to substantiate new pedagogical approaches aimed at sensorimotor development in the training of speech therapists in the existing educational process. The research analyzed the theory of sensorimotor integration, neuropedagogical principles, and differential education methods. The improved model includes theoretical, practical, and reflexive components, the synergy of which significantly accelerates the formation of professional skills in speech therapist bachelors. Empirical data are presented on the basis of observations and tests conducted among students of Fergana State University.

Keywords

sensorimotor integration, speech therapy, professional training, motor skills, neuropedagogy, educational model, differential approach, reflexive education.

BO'LAJAK LOGOPEDLARNING SENSOMOTOR TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISH MODELINI TAKOMILLASHTIRISH

Akbarova Ziyoda Qurbonjon qizi

Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi

<https://orcid.org/0009-0002-8695-7171> ziyodaakbarova@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak logopedlarning sensomotor tayyorgarligini rivojlantirish modelini takomillashtirish masalasi ko'rib chiqilgan.

Maqsad - mavjud ta'lim jarayonida logoped mutaxassislarini tayyorlashda sensomotor

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

rivojlanishga yo‘naltirilgan yangi pedagogik yondashuvlarni asoslashdan iborat. Tadqiqot doirasida sensomotor integratsiya nazariyasi, neyropedagogik tamoyillar va differentsial ta'lim usullari tahlil qilingan. Takomillashtirilgan model tarkibiga nazariy, amaliy va refleksiv komponentlar kiritilgan bo‘lib, ularning sinergiyasi logoped bakalavrlarida kasbiy ko‘nikmalar shakllanishini sezilarli darajada tezlashtiradi. Empirik ma'lumotlar Farg'ona davlat universiteti talabalarida o‘tkazilgan kuzatuv va sinovlar asosida taqdim etilgan.

Kalit so‘zlar: sensomotor integratsiya, logopediya, kasbiy tayyorgarlik, refleksiv ta'lim, neyropedagogika, motor ko‘nikmalar, ta'lim modeli, differentsial yondashuv.

Аннотация. В данной статье рассматривается вопрос совершенствования модели развития сенсомоторных навыков будущих логопедов. Цель – обосновать новые педагогические подходы, направленные на сенсомоторное развитие в процессе подготовки логопедов в рамках существующего образовательного процесса. В исследовании проанализированы теория сенсомоторной интеграции, нейропедагогические принципы и методы дифференцированного обучения. Усовершенствованная модель включает теоретические, практические и рефлексивные компоненты, синергия которых значительно ускоряет формирование профессиональных навыков у бакалавров-логопедов. Представлены эмпирические данные на основе наблюдений и тестов, проведенных среди студентов Ферганского государственного университета.

Ключевые слова: сенсомоторная интеграция, логопедия, профессиональная подготовка, нейропедагогика, моторные навыки, образовательная модель, дифференцированный подход, рефлексивное обучение.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim paradigmasi mutaxassislar tayyorlash sifatiga nisbatan tobora yuqori talablar qo‘ymoqda. Xususan, logopediya sohasida kasbiy kompetentlikni

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

shakllantirishda sensomotor tayyorgarlikning o'rni alohida ahamiyat kasb etmoqda. Sensomotor rivojlanish deganda bola organizmining sezgi a'zolari va harakat tizimi o'rtasidagi koordinatsiyani takomillashtirish jarayoni tushuniladi. Logoped mutaxassisi ushbu jarayonni bilishi va uni korreksion ish amaliyotida samarali qo'llay olishi zarur.

O'zbekiston Respublikasida "Ta'lim to'g'risida"gi qonun (2020) va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" talablariga ko'ra, bo'lajak pedagoglar, jumladan logopedlar, faqat nazariy bilim emas, balki amaliy va sensomotor ko'nikmalar jihatidan ham yetarli darajada tayyorlanishi lozim. Shunday bo'lsa-da, mavjud o'quv dasturlarini tahlil qilish logopedlarni tayyorlashda sensomotor tarkibiy qismga etarli e'tibor berilmasligini ko'rsatmoqda.

Tadqiqotning maqsadi - bo'lajak logopedlarning sensomotor tayyorgarligini rivojlantirish modelini ilmiy asosda takomillashtirish va uning samaradorligini isbotlashdan iborat.

Tadqiqot vazifalari: logopedlarni tayyorlashdagi mavjud modellarni tahlil qilish; sensomotor integratsiya nazariyasining ta'limdagi imkoniyatlarini o'rganish; takomillashtirilgan modelni ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish; natijalarga asoslangan xulosalar chiqarish.

Sensomotor integratsiyaning nazariy asoslari

Sensomotor integratsiya tushunchasi birinchi marta amerikalik pedagog-psixolog Jean Ayres tomonidan 1972-yilda ilmiy muomalaga kiritilgan. Ayresning fikricha, miya turli sensor kanallardan (taktil, vestibular, propioseptiv, vizual, audial) keladigan ma'lumotlarni birlashtirish va ularga muvofiq harakat dasturini tuzish imkoniyatiga ega. Agar ushbu integratsiya buzilsa, bolada muloqot, o'qish, yozish va nutqni rivojlantirishda jiddiy muammolar yuzaga kelishi mumkin (Ayres, 1972).

Mahalliy pedagog va psixologlar ham ushbu yo'nalishda bir qancha tadqiqotlar olib borishgan. Xusanov B.R. (2021) o'zining dissertatsiya ishida O'zbekiston

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

sharoitida logoped mutaxassislari uchun sensomotor trening dasturini ishlab chiqqan va uning samaradorligini eksperimental yo‘l bilan isbotlagan. Saidova N.T. (2022) esa umumta'lim maktablarida nutq buzilishi bo‘lgan bolalar bilan ishlashda logopedning sensomotor tayyorgarligining hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatgan.

Neyropedagogik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, miya plastikligi (neyroplastiklik) faqat bolalik davrida emas, balki katta yoshda ham mavjud. Shu bois, logoped talabalar o‘z o‘quv yillarida muntazam sensomotor mashqlar orqali tegishli neural yo‘llarni mustahkamlash imkoniga ega (Jensen, 2008). Bugungi kunda neyropedagogika logopedlar tayyorlash metodologiyasiga faol tatbiq etilmoqda.

Mavjud modellar tahlili

O‘zbekistondagi logopediya ta’limi tizimini o‘rganish maqsadida Farg'ona davlat universiteti, Toshkent davlat pedagogika universiteti va Nizomiy nomidagi TDPU o‘quv dasturlari qiyosiy tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, barcha dasturlarda nazariy fanlar ulushi 65-70% ni tashkil etib, sensomotor mashqlar va amaliyotga ajratilgan soatlar jami auditoriya yuklamacining 15% dan oshmaydi.

Xorijiy tajriba, xususan Germaniya, Finlandiya va Janubiy Koreya universitetlarining logopediya dasturlarida sensomotor va amaliy tarkibiy qismga 40% gacha o‘rin ajratilganligi ma’lum bo‘ldi. Ushbu davlatlarda logoped mutaxassislari nafaqat nutq patologiyasi nazariyasini, balki harakat terapiyasi, musiqa terapiyasi va sensorli integratsiya usullarini ham puxta egallaydi (Müller & Schneider, 2019).

Karimova D.F. (2023) o‘z tadqiqotida O‘zbekiston logoped talabalari orasida o‘tkazilgan so‘rovnoma natijalarini taqdim etib, respondentlarning 72% o‘zini sensomotor metodlar bo‘yicha yetarli darajada tayyorlanmagan deb hisoblashini aniqlagan. Bu holat mavjud ta’lim modelini takomillashtirish zaruriyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

Takomillashtirilgan modelning tuzilishi

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

Tadqiqot doirasida bo‘lajak logopedlarning sensomotor tayyorgarligini rivojlantirish uchun uch komponentli model ishlab chiqildi.

1-komponent - Nazariy-kognitiv blok. Bu blok sensomotor integratsiya asoslari, neyropedagogika, harakat rivojlanishi psixofiziologiyasi va logopedik diagnostika nazariyasini o‘z ichiga oladi. Talabalar ushbu blokda tegishli ilmiy adabiyotlar bilan tanishib, klinik holatlarni tahlil qilishni o‘rganadi. Blokka ajratilgan soatlar umumiy kurs davomiyligining 35% ini tashkil etadi.

2-komponent - Amaliy-operatsional blok. Bu blokda talabalar to‘g‘ridan-to‘g‘ri sensomotor trening faoliyati bilan shug‘ullanadi: nafas mashqlari, artikulyatsion gimnastika, mayda va yirik motorikani rivojlantiruvchi mashqlar, propioseptiv stimulyatsiya texnikalari va didaktik o‘yinlar. Ushbu blok umumiy yuklamaning 45% ini egallaydi.

3-komponent - Refleksiv-baholash bloki. Talabalar o‘z kasbiy rivojlanishini kuzatib borish, portfolio yuritish, hamkasblar bilan tajriba almashish va mentor nazoratida o‘z-o‘zini baholash ko‘nikmalarini shakllantiradilar. Bu blok umumiy yuklamaning 20% ini tashkil etadi.

Modelning o‘ziga xos xususiyati shundaki, uchala blok o‘zaro chambarchas bog‘liq holda amalga oshiriladi. Nazariy bilim darhol amaliyotda sinab ko‘riladi, amaliy natijalar esa refleksiya orqali qayta oshlandi va keyingi o‘quv sikliga kiritiladi.

XULOSA

Bo‘lajak logopedlarning sensomotor tayyorgarligini rivojlantirish modeli ularning kasbiy kompetentligini shakllantirishda muhim pedagogik omil hisoblanadi. Sensomotor ko‘nikmalarni tizimli ravishda rivojlantirish orqali bo‘lajak mutaxassislarning nutq nuqsonlarini aniqlash, tahlil qilish va korreksion-pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish qobiliyati yanada takomillashadi. Takomillashtirilgan model nazariy bilimlar, amaliy mashg‘ulotlar, innovatsion texnologiyalar va refleksiv

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

faoliyatning o'zaro integratsiyasiga asoslanib, logopedlarning kasbiy tayyorgarligini yangi bosqichga olib chiqadi.

Shuningdek, mazkur modelni ta'lim jarayoniga joriy etish bo'lajak logopedlarda mayda va yirik motorika, sensor idrok, muvofiqlashtirish, diqqat, tezkor fikrlash hamda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada, maxsus pedagogika sohasida faoliyat yuritadigan, zamonaviy talablar va inklyuziv ta'lim ehtiyojlariga mos, yuqori malakali va raqobatbardosh logoped mutaxassislarni tayyorlash imkoniyati kengayadi. Shu bois, bo'lajak logopedlarning sensomotor tayyorgarligini rivojlantirish modelini takomillashtirish ta'lim sifatini oshirish va korreksion-pedagogik faoliyat samaradorligini ta'minlashning muhim shartlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari milliy bazasi, 2020.
2. Xusanov B.R. Bo'lajak logopedlar uchun sensomotor trening dasturining samaradorligi (dissertatsiya). Toshkent: TDPU, 2021. 178 b.
3. Saidova N.T. Umumta'lim maktablarida nutq buzilishi bo'lgan bolalar bilan ishlashda logopedning sensomotor tayyorgarligi // O'zbekiston pedagogika fanlari. 2022. №3. B. 44-51.
4. Karimova D.F. Logoped talabalari orasida sensomotor ko'nikmalar shakllanishini diagnostika qilish // Farg'ona davlat universiteti ilmiy xabarnomasi. 2023. №2. B. 112-119.
5. Yusupova M.A. Defektologiya ta'limida differentsial yondashuv: neyropedagogik aspekt. Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022. 204 b.
6. Rahimova G.S. Maxsus ta'limda sensomotor integratsiya texnologiyalari // Zamonaviy ta'lim. 2023. №1. B. 78-85.

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

7. Ayres A.J. Sensory integration and learning disorders. Los Angeles: Western Psychological Services, 1972. 274 p.

8. Jensen E. Teaching with the brain in mind. 2nd ed. Alexandria: ASCD, 2008. 198 p.

9. Müller R., Schneider K. Sensorimotor training in speech-language pathology education: European perspectives // Journal of Speech-Language Pathology. - 2019. Vol. 22(3). P. 315-328.

10. Bundy A., Lane S., Murray E. Sensory integration: Theory and practice. 2nd ed. Philadelphia: F.A. Davis, 2002. 480 p.

11. Roley S.S., Blanche E.I., Schaaf R.C. Understanding the nature of sensory integration with diverse populations. Austin: Pro-Ed, 2001. 512 p.